

Чергування голосних в коренях слів

Автор: Крутенюк Людмила Анатоліївна

Матеріал підготовлений вчителем початкових класів ФМГ № 17 міста Вінниці Крутенюк Л.А.

Тема. Чергування голосних о, е і в коренях слів

Мета: ознайомити учнів із властивістю голосних у корені слова, чергуванням з о на і та е на і; формувати вміння учнів користуватися цією особливістю при зміні слів або доборі спільнокореневих; збагачувати словниковий запас; розвивати каліграфічні навички, вміння узагальнювати; виховувати почуття поваги до старших.

Хід уроку

I. Організація класу до уроку. Актуалізація опорних знань

Перевірка домашнього завдання (Вправа 182) – слайд 2;

- Чи є спільнокореневими слова *роду, народ, рідне*?
- Які ще спільнокореневі слова ви добрали?
- Як ви розумієте вислів: «Народ — зодчий мови, мова — зодчий народу»?

Поясніть значення слів: (слайд 3)

зодчий — художник-будівельник;

творець — той, хто створює що-небудь цінне;

будівничий — який створює що-небудь; творчий;

архітектор — фахівець з архітектури, будівничий.

II. Оголошення теми й мети уроку.

Сьогодні на уроці ми ознайомимось із ще однією особливістю української мови. Зокрема ми поспостерігаємо за змінами голосних у корені, потренуємось у вмінні чергувати їх.

III. Вивчення нового матеріалу.

1. Відгадайте загадку: (слайд 4)

Є чарівник у школі в нас.

Ану, вгадайте, хто він?

Озветься – тиша йде у клас.

Озветься ще раз – гомін.

Щоб не спізнитись на урок,

Нам голос подає ... (дзвінок) .

2. *Запишіть по пам'яті: (слайд 5)*

Шкільний дзвінок уже лунає,

Дзвоник школярів скликає.

3. *Знайдіть у вірші спільнокореневі слова. Виділіть у них корінь. (слайд 6)*

Шкільний, школярів; дзвінок, дзвоник.

Висновок: в коренях деяких слів при їх зміні відбувається чергування голосних звуків.

4. *Спостереження за чергуванням голосних звуків у коренях слів. Прочитай вірш та знайди спільнокореневі слова, в яких відбулося чергування. (слайд 7)*

Дмитрик котика муштрує,

А кіт вдає, що не чує.

- Стрибни людям напоказ,

Стрибни, котику, хоч раз.

Дмитрик просить і чекає,

А кіт впертий не стрибає. (Котика, котику – кіт).

Прочитай вірш та знайди слова, в яких відбулося чергування (слайд 8)

Ведмідь малював картину:

Осику, березу, ялину.

Й між ними – червону калину.

А поруч поставив пасіку

І вікна відкрив у поле,

А сам у кущі сховався,

Щоб не кусали бджоли.

Бо дуже хотілося меду

Рудому ведмедю. (Ведмідь – ведмедю).

- Які голосні звуки чергувалися з і?

Висновок. В українській мові в коренях слів відбувається чергування звуків [o] з [i] та [e] з [i].

(слайд 9)

Фізкультхвилинка

5. Тренувальні вправи на чергування голосних у корені. Творчий диктант «Кого чи чого нема». Зміни слова та виділи корінь за зразком. (слайд 10)

Ніч – ночі, піч – печі,

лід – папір –

колір – осінь –

корови – річ –

- Які голосні звуки чергувалися з і?
- Спробуємо зробити висновок, коли в таких випадках писати о та е, а коли — і.
- Подивіться на слова та скажіть, у якому складі (закритому чи відкритому) стоять о та е. (У відкритому)
- А в якому опиняється голосна і? (У закритому)
- Чи можете ви зробити висновок, коли писати о та е, а коли — і?

6. Поетична хвилинка відпочинку. (слайд 11)

В переливах слів ми раді відтінити тут одне:

Там де І в закритім складі, у відкритім – О та Е.

У закритім складі *гість*, у відкритім – *гостя* жди.

У закритім складі *шість*, у відкритому – *шести*.

Не кінець тут прикладам, - ще раз викладемо:

Лебідь – *лебеда*, *обід* – *обода*,

Невід – *невода*, *чобіт* – *чобота*...

А є й виняток: *хобот* – *хобота*,

Й ще сучасніший: *робот* – *робота*.

Д. Білоус

IV. Закріплення вивченого матеріалу

1. Вибіркове списування. Вправа 186. (слайд 12)

Прочитайте текст.

- Чи доводилося вам чути дзвін маленьких сніжинок?

Випишіть спільнокореневі слова. Яке чергування відбулося?

Перевір себе: Дзвонить, дзвін, дзвіночки, дзвенять.

2. Гра «Зміни слово» (слайд 13)

Слово -	ягоди -	колесо -
село -	ніч -	сіль -
біль -	схід -	стіл -
грім -	вечір -	радість -
школа -	шість -	рід -

3. Відгадайте загадки. Змініть слова або доберіть спільнокореневі так, щоб відбулося чергування голосного у корені слова. (слайд 14)

Сопе, хропе, чхає, сюди-туди зазирає;

На морозі замерзає, бо одежини не має. (Ніс - носик)

У щуки зовсім їх немає,

А білий гриб одну лише має.

Курчатко — дві; а що з трьома?

Нехай кмітливий відгадає!

А чорний жук їх має шість...

Що це таке — хто відповідь? (Ноги - ніжка)

Сам у церкві не буває,

А інших туди закликає. (Дзвін - дзвони)

V. Підсумок уроку

1. Чи уважно ти працював? (слайд 15)

- Які зміни можуть відбуватися в корені при зміні слів або підборі споріднених?
- У яких складах пишеться і?
- У яких складах пишеться о або е?

2. Домашнє завдання: с. 80, вправа 187.

